

SAVAŞI SİYASET İLE OKUMAK: CLAUSEWITZ PARADİGMASI NE SÖYLER?

READING THE WAR VIA POLITICS: WHAT DOES CLAUSEWITZ PARADIGM ASSERT?

BURAK ÇAKIRCA*

ABSTRACT

War has been an important topic of analysis for centuries. The concept of war has been taken over by lots of philosophers and politicians. Carl Von Clausewitz's "On War" is regarded as a reference work of text. He ruled out any rigid system of rules and principles for the conduct of war, which define the changing historical conditions, moral forces, and the elements of uncertainty and chance. At the same time, Clausewitz believed that a general theory of war was attainable and that it should express war's immutable essence, nature, or concept and guide all military action. Hence his famous dictum is: "War is a continuation of state policy with the admixture of other means."

The major contention of this article is the following: In some respects, "new" wars are different from the "old" (conventional) ones. The depth of this difference, however, falls short in changing the nature of war. The conceptual framework of Clausewitz, therefore, remains relevant to a great extent.

Keywords: Carl von Clausewitz, War, Politics, New War, Trinity.

ÖZ

Savaş, yüzyıllardır önemli bir analiz konusu olmuştur. Savaş kavramı pek çok düşünür ve siyasetçi tarafından ele alınmıştır. Carl von Clausewitz'in "Savaş Üzerine" isimli eseri referans bir metin olarak görülmektedir. O, savaşın katı sistem kuralları ve ilkelerden bağımsız olarak, değişen tarihsel koşullar, moral unsurlar, olasılık hesapları ve rastlantılar ile tanımlar. Clausewitz aynı zamanda tüm askeri aksiyonları açıklamak üzere sabitelere dayalı savaş teorisinin genel bir tanımına ulaşılabilmesine inanmıştır. Onun meşhur "Savaş siyasetin başka araçlarla devamıdır" düşüncesi bu durumun sonucudur.

Bu makalenin temel iddiası ise şudur: Yeni savaşlar bazı değişiklikler göstermektedir. Fakat bu değişiklikler savaşın doğasını etkileyecek derinlikte değildir. Clausewitz'in sunduğu kavramsal çerçeve büyük ölçüde geçerlidir.

Anahtar Kelimeler: Carl von Clausewitz, Savaş, Siyaset, Yeni Savaşlar, Üçleme.

Dr.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6035-7162>

1. Giriş

Savaş kavramı, uluslararası ilişkiler disiplinin ortaya çıkışını sağlayan konuların başında gelmektedir. Eski çağlarda toplumlar/halklar arasındaki ilk ilişki ya da etkileşim modellerinin başında yer alan savaş gerçeklikleri, her zaman tarihin akışını yönlendiren ve evrelendiren olaylar olarak sunulmuşlardır (Arıboğan, 1998: 20). Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan çalışmalarda savaşlar incelenirken genelde uluslararası savaşlar ele alınır. Bu durum daha çok Soğuk Savaş döneminde etnik ve dinsel kökenli çatışmalarla, transnasyonal nitelik kazanan devlet olmayan birimlerin çatışmalarının ortaya çıkmasına rağmen, savaşların özünde devletlerarası bir niteliğe haiz olmasıyla ilintilidir (Yalçınkaya, 2008: 32). Öte yandan, uluslararası ilişkiler disiplininde savaşın nedenlerinin neler olduğu, hangi yöntemin analiz açısından genel kabul görebileceği üzerinde tam bir uzlaşma bulunamamaktadır. Savaş gibi kapsam olarak hem karmaşık hem de farklı bir konuda teorik, metodolojik ve epistemolojik perspektiflerin çeşitliliği genelleme ve tanımlama imkânını zorlaştırmaktadır. Savaşın doğası nedir? Kaynakları ve sonuçları nelerdir? Savaş kaçınılmaz mıdır? Savaşın etkileri nelerdir? Savaş ne zaman meşrudur ya da meşru olsa bile engellenebilir mi? Bu ve benzeri sorular, hemen hemen her çağda tartışma konusu olmuş, birçok siyasetçi ve düşünce adamının farklı söylem ve tanımlamaları ortaya çıkmıştır (Bağce, 2003: 105).

Savaş en eski toplumsal gerçekliklerden biri olmakla birlikte, ona bizatihi bir olgu olarak yaklaşmak düşünürlerin çoğunun ilgi alanına girmemiştir. Başta tarihçiler olmak üzere, savaş kavramıyla ilgilenenler savaşın daha çok neden ve sonuçları üzerinde fikir bildirmeyi tercih etmişler ve bu tutum da savaşı sanki dışsal, aşkın, kadere yakın bir olgu olarak görmeleri sonucuna yol açmıştır (Kılıçbay, 1995: 85). Bu çerçevede Grotius, savaş: güç kullanarak çarpışanlar arasındaki durum şeklinde tanımlarken (Grotius: <https://oll.libertyfund.org/titles/grotius-the-rights-of-war-and-peace-1901-ed>, Erişim Tarihi: 02.02.2019), Wallerstein, serbest piyasa ekonomisinin istikrarı ve kuresuz temini için büyük güçlerin yayılmacı ve düzenleyici faaliyetleri olarak görür (Wallerstein, 1993: 2). Savaşın temel kaynağını, grup kimliğine haiz toplulukların diğer topluluklardan intikam alma isteği olarak gören İbn’i Haldun’a paralel bir biçimde Kant, “savaş bütün kötülüklerin ve ahlaksal bozulmanın kaynağıdır” diyerek betimler (Kant, 1960). Hedley Bull ise, savaş siyasal birimlerin birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri örgütlü bir şiddet eylemidir şeklinde tanımlamıştır (Bull, 1977: 184). Son kertede, savaşı tüm unsurlarıyla ele alan ve bu yönüyle de toplumsal kompartimanlardan biri

olarak inceleyen Prusyalı General Carl von Clausewitz'e göre savaş: Siyasetin başka araçlarla devam etmesidir (Clausewitz, 2007).

Clausewitz'in *Savaş Üzerine* adlı çalışması, savaş veya çatışmalar üzerine yapılan neredeyse tüm çalışmalarda referans olarak kullanılmaktadır. Bu durumun en önemli sebebi, Clausewitz'in kendi döneminin koşullarıyla sınırlı kalacak biçimde "nasıl" sorusuna yönelmek yerine, "neden" ve "ne" soruları üzerine eğilerek savaşın özü/yapısıyla ilgilenmiş olmasıdır. Savaş Üzerine yalnızca evrensel bir savaş tanımı ve onun bir teorisini oluşturma çabası içinde olmamış, savaşın bilimsel bir teorisinin olabileceği iddiasını da taşımıştır. Daha iyi nasıl savaşılır ya da doğru savaş nedir sorularına cevap bulmaktan çok, savaşın Tanrısal ya da klasik düşünce çerçevesinde algılandığı şekliyle kutsal bir şey olmaktan çıkarak, olgusal ve bilimsel bir kapsamının olduğunu iddia etmiş ve bu bağlamda da öncülük vazifesi üstlenmiştir. Clausewitz'in alamet-i farikası döneminin ideolojik yüklemeleriyle dolu olan dinsel ve moral değerlendirmelerden uzak durarak, savaşı devletlerin siyasal amaç ve stratejileri doğrultusunda planlanıp uygulanan devletlerarası bir eylem olarak ele almış olmasıdır (Ereker, 2004: 27). Pozitivist bir yaklaşımla, savaşın siyasetle olan ilişkisini fonksiyonel biçimde ele alarak, gözlemlenebilir bir olgusal düzleme girmesine yol açmıştır. Bu yönüyle Clausewitz, köklü değişim dönemlerini anlamlandırmada evrensel bir savaş kuramı ortaya koyarak, kavramın çeşitlendirilmesinde ilham kaynağı olmuştur (Echvarria, 2007).

Savaş gibi çağlar boyunca ve cari uluslararası ilişkiler diskurunda tartışmalara konu olan bir kavramı bilimsel bir çaba ekseninde ele alan Clausewitz'in, savaşın teknik yönlerini kapsayan ama özünde savaşın mantığına dair paradigmatik bir felsefi öz bıraktığı görülmektedir (Hoing, 1997: 10). Bu çerçevede Clausewitz'in *Savaş Üzerine* isimli kitabıyla ortaya koyduğu düşünceleri incelemek, savaş kavramının özüyle ilgili bir çabayı da inceleme manasına gelmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada öncelikle, Clausewitz'in *Savaş Üzerine*'de oluşturduğu teorik düzlem üzerinde durulacak, ardından Clausewitz'in oluşturduğu paradigmanın güncel savaşlarda ne derecede geçerli olduğu tartışılacaktır. Çalışmanın temel sorusu, Clausewitz'in *Savaş Üzerine* kitabında oluşturduğu savaş paradigması neyi kapsamaktadır ve bu paradigmanın esaslarını günümüz savaşlarını/çatışmalarını analiz ederken kullanılabilir bir kapsama sahip midir? Clausewitz, savaşın felsefesine dair ne söylemiş ve bunu siyaset bağıntısıyla nasıl formüle etmiştir? Bu çalışmayla birlikte amaçlanan, Clausewitz gibi savaş denince ilk akla gelen ismin teorik

yaklaşımın neyi ifade ettiğinin ortaya konabilmesi ve söz konusu teorik zeminin, geçerliliğini koruyup korumadığının sorgulanmasıdır.

2. Savaş Üzerine Nasıl Ortaya Çıktı?

Savaş kavramı, tarih boyunca üzerinde en çok konuşulan ya da sonuçları ve etkileri bakımından en çok beslenen bir yapıyı işaret ederken; Clausewitz'in *Savaş Üzerine* isimli eseri, savaş söz konusu olduğunda mutlaka ya referans noktası olan ya da atıfta bulunulan bir konuma haiz olmuştur. Bu durum, Clausewitz ile ilgili olarak farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kavramın gelişimi üzerine onun düşüncelerini hareket noktası olarak alanların varlığının yanında (Hoing, 1997, Handel, 1986); hatalı, eksik ya da aşırı derecede seçici veya basitleştirici anlaşılmalara da rastlamak mümkündür (Creveld, 1986, Kaldor, 2005, Kaldor, 2010). Bu bağlamda, savaş gibi karmaşık bir kavram konusunda başvurulan bir savaş kuramı ortaya koyan Clausewitz'in savaşı nasıl tanımladığını, bu tanımın arka planında nasıl bir entelektüel ve toplumsal-siyasal ortam olduğunu, onun zamanındaki savaşların ve büyük dönüşümlerin onu nasıl etkilediğine eğilmek çalışma açısından faydalı ve gerekli bir durumdur (Echevarria, 2007).

Savaş Üzerine, hacimli ve anlaşılması güç bir metindir. Clausewitz, yaşadığı dönemin birbirine zıt gelişmelerinden ve çatışan fikir hareketlerinden büyük ölçüde etkilenmiş ve bu da çalışmanın çizgisel değil, diyalektik bir yöneme sahip olmasına yol açmıştır. Bu yöntem zaman zaman analitik olanla normatif olanın ayırt edilmesini zorlaştırmaktadır. Clausewitz'in yaşadığı dönemde Avrupa'nın büyük çalkantılara ve değişikliklere sahne olması bu durumun sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Prusyalı genç bir subay olarak Westphalia Barışı (1648) ile kurulan Avrupa düzeninin değerleri ile yetişen Clausewitz, aynı zamanda Fransız İhtilali'nin eski düzenin köklerini nasıl sarstığını da yaşama fırsatı buldu. İhtilal ile birlikte Avrupa düzeninin değişmeye başlaması sonucunda iç siyasal-toplumsal düzenlerin savaşların amacı haline gelerek, Fransa'nın mecburi askerliği benimsemesiyle eski dönemin sınırlı manevra savaşlarının yerini devasa ordularla yürütülen halk savaşlarına bırakması ve Napolyon'un strateji anlayışına getirdiği yenilikler Clausewitz'in düşüncesinde derin izler bırakmıştır. Napolyon'un Prusya ordusunu imha ettiği Jena-Auerstedt muharebeleri (1806) ve Napolyon'un büyük yenilgilere uğrayarak sonunun geldiği Rusya Seferi (1812) ile Waterloo Muharebesi (1815) birbirinden çok farklı iki savaş anlayışını işaret ediyordu. Jena-Auerstedt taarruz ve imha stratejisini, Rusya

Seferi ile Waterloo taarruz ve imha stratejisinin zaafını, düşmanı yıpratarak siyasi amacı gerçekleştirmeyi, savaş sonrasını düşünerek eldeki tüm kuvvetleri harcamamayı ve savunmanın ve siyasetin üstünlüğünü vurgulamıştır. Kabaca bu tecrübeler devletlerin ya da toplumların rejimlerinin ve değerlerinin esas olduğu savaş anlayışına karşı siyasi amacı öne çıkaran araçsal savaş anlayışının, şiddetin genişlemesi ve yoğunlaşmasına karşı şiddetin sınırlandırılmasının, gücün önceliğine karşı siyasetin önceliğinin ve nihayet taarruza karşı savunmanın daha değerle hale geldiğini gösteren bir duruma işaret etmiştir (Rothe, 2007: 15–23).

Clausewitz, hem akılcılık ve nesnellığe ağırlık veren Fransız Aydınlanma geleneğinden hem de sezgiyi ve öznellikleri öne çıkaran Alman İdealizminden yararlanmış ve birbirine zıt felsefi akımları kuramında birleştirmiştir. Aydınlanma ile Alman İdealizmini bütünleştirerek insan doğasını temsil eden bir sentez oluşturmuştur. Savaşan taraflar akılcı amaçlar güdebilirler, fakat aynı zamanda savaş hiç de akılcı olmayan bir faaliyet alanına dönüşebilir düşüncesinin yanında, maddi ve matematiksel faktörlerin ötesinde manevi ve iradi unsurlara yer vermeyen bir savaş kuramı esastan mahrumdur anlayışı da söz konusu sentez mantığını göstermektedir (Handel, 1986: 6).

3. Clausewitz'in “Savaşı”

Clausewitz'e göre savaş, geniş bir düello sahasında, düşmanı mağlup etmek için kuvvet kullanma eylemidir. Bu yönüyle, bir tarafın iradesinin diğer tarafa kabul ettirilmesi, düşmanın mağlup edilmesidir. Mağlup olmak silahları da bırakmaktır. Silahını bırakmış olan, doğal olarak tekrar bir meydan okumaya girişemez. O yüzden savaş yalnızca kuvvet kullanma eylemi olmayıp aynı zamanda duygusal bir nitelik de taşır. Savaş birdenbire ortaya çıkan ve etkileri hızlı biçimde kendini gösterecek biçimde aniden yayılan bir niteliğe sahip değildir. Tarafların durumunun ne olduğu, güçlerinin neyi içerdiği ve ne yapabileceği gibi şeylere bakılarak savaşta ne kadar güç kullanılması gerektiği ya da savaşın ortaya çıkıp çıkmayacağı kavranabilir. Bir tarafın gücünü belirleyen kuvvetler: Asli silahlı kuvvetler, yüzölçümü, nüfus ve müttefiklerdir (Clausewitz, 2007: 35).

Savaş hiçbir zaman kesin sonuçlu değildir. Yenilen, mağlubiyetin ertesinde siyasi ilişkilerle sağlayacağı yardımlarla durumu idare edip, yenilginin acısını ve kesin sonuçluluğunu engellemeye çalışır. O halde siyasi hedefin, gerek saldıran gerekse savunan açısından bağlayıcı ve esas belirleyici olduğu düşüncesiyle karşılaşırız. Taarruz edenin siyasi hedefi, düşmanın hiçbir

şekilde belini doğrultamaması üzerineyse, harcaması gereken çaba daha fazla olacaktır. Çünkü savaşta galibiyetten sonra da mağlup ettiğinin, gücü belirleyen unsurlardan saydığımız, müttefiklerinden yardım almamasını sağlaması gerekecektir. Dolayısıyla siyasi amaç savaşta harcanması gereken çabayı ve gücü belirler (Clausewitz, 2007: 37).

Clausewitz için savaş siyasi bir eylemdir. Siyasetin belirlediği nedenle ortaya çıkar ama çıktığı andan itibaren de siyasetin kendisidir. Artık sadece kendi kanunlarını izleyerek siyasetin yerini alır. Bu noktada savaş, siyasi amaçların gerçekleşmesini sağlayan bir araçtan başkası değildir (Clausewitz, 2007: 45). Siyasi amaç her şart ve koşulda aynılığı ifade etmez. Eğer her savaşın ortaya çıkmasına sebep olan siyasi amaç aynı olsaydı, o halde savaşın nedenini evrensel bir normla çözümlemiş olurduk. Her savaşın başka başka siyasi amaçları, hedefleri ve etkileri olabilir. Buna rağmen, savaşın bir bu kalemun gibi değişken olmayan ortak özelliklerden ortaya çıktığını görürüz: doğal ve kör bir içgüdü sayılması gereken şiddet ve öte yandan savaşı bağımsız ruhsal bir etkinlik haline getiren olasılık hesapları ve rastlantılar (Clausewitz, 2007: 45-46).

Clausewitz'in savaşında araç tektir. O da muharebedir. Muharebe bireylerin teke tek karşılaşmasından çok, teşkilatlanmış bir bütünün kavgasıdır. Savaşı yürütmek üzere oluşturulan bütünlükler askerlerden oluşur, askerler orduya alınır, giydirilir, silahlandırılır, yer, içer, uyur ve yürür. Muharebeyle birlikte amaçlanan, düşman kuvvetinin imhasından başka bir şey değildir. Bu amaç savaşta amaçların en üstünüdür (Clausewitz, 2007: 63). Düşmanın kuvvetinin imhası için, yürütülmesi gereken her faaliyet aklın ve ruhun özel yeteneklerine muhtaçtır. Bunlara sahip olan askeri dehadır. Ancak askeri deha nadir bulunur. Sık rastlanmış olsaydı ordular zayıf olduğu hallerde bile galip gelebilirdi. Askeri deha, araştırmacı ve dolayısıyla sağlamcı, kapsamlı ve sakin olması nedeniyle de sonuç odaklı olmalıdır (Clausewitz, 2007: 84). Savaş sırasında alınan bilgilerin güvenilirliği tartışmalıdır. Burada da askeri deha vurgusu etrafında, emredeninin durumu kavrayışı önemlidir. Serinkanlı ve olasılıkların tümü hesaplanarak verilecek bir karar, savaşın önemli bileşenlerinden olan bedensel çabanın da fazla kullanılmamasını sağlar (Clausewitz, 2007: 90).

Savaş bir sanattır Clausewitz için, mevcut araçları muharebede kullanma sanatı. Asker alma, silahlanma, donatım, eğitim, savaş yüzünden ortaya çıkan ve silahlı faaliyetlerin tümünün içeren savaş sanatına onun bulduğu en iyi isim, savaşın sevk ve idaresidir. Bu noktada savaş sanatı, savaşın sevk

ve idaresidir (Clausewitz, 2007: 98). Savaşın sevk ve idaresi, iki ana bölüme ayrılır. Yalnız savaşa hazırlık için yapılan işler ve bizzat savaşta yapılan işler. Clausewitz, kendinden önce savaşın sevk idaresinin yalnızca güçlenmek ve tertibattan geçtiğine inanılmasından dert yanarak, savaş sırasında aklın ve cesaretin muharebe öngörüsüyle birleşmesine savaş sanatında ziyadesiyle önem atfeder. Savaşın sevk ve idaresinin iyi olması, kendinden sonrakilere bir öngörü ve savaşın sevk ve idaresinde yöntem sunma sonucunu doğurur (Clausewitz, 2007: 125). Yine de başarılı olunan bir savaşta kullanılan sevk ve idarenin, her savaşta kullanılmasının da yanlışlığına vurgu vardır. Başarılı olunan savaşlarda, yöntemle başarılı olunacağını sanmak büyük yanılğı olur. O yüzden de savaş sanatını askeri deha her savaşta kendisi bulmalı ve uygulamalıdır (Clausewitz, 2007: 135).

Bu minvalde Clausewitz savaşı birbirini tamamlayan iki ayrı şekilde tanımlar. Bu tanımlardan biri iki diğeri ise üç unsurludur. Hasmını iradesini kabul ettirmeye zorlayan şiddet eylemi olarak ele alınan savaş, tarafların düşmanı ezmek ya da ortadan kaldırmak için birbirlerine üstünlük sağlamak üzere aşırılıklara iten bir yarışma haline dönüşürse, bu Clausewitz için sınırsız şiddet ile özdeşleşerek “mutlak savaş” anlamını taşımaktadır. “Mutlak savaş” bir soyutlama ve bir “ideal tip” olarak her türlü değişken ayrıntıdan yalıtılmış, tarihi ve siyasi bağlamın dışına çıkartılmış bir savaştır. Bu savaşın karşısında ise tarihi konteks içindeki savaşları karşılaştırarak benzerlikleri, farklılıkları ve sebepleri anlama çabasına işaret eden “gerçek savaş” kavramı yer almaktadır.

Clausewitz “üçleme” (trinity) adını verdiği tanımlamayla ikili tanımını bir adım daha ileri götürmüştür. Savaş onun için her somut olayda özelliklerini bir ölçüde değiştiren gerçek bir bukalemun olmakla kalmayıp, aynı zamanda, bir bütün olarak bakıldığında belirgin eğilimleri bakımında üç yanlı şaşırtıcı bir olaydır. İlk olarak doğal kör bir güç olan şiddet, kin ve düşmanlık göze çarparken, ikinci olarak savaşı ruhun özgür ve yaratıcı bir faaliyeti haline getiren tesadüfler ve ihtimal hesapları ve nihayet üçüncü olarak savaşı sadece akla tabi kılan siyasi bir araç kimliği (Clausewitz, 2007: 55). Son keredede, Clausewitz için kör şiddet, ihtimal hesapları ve tesadüfler ile siyasi araç kimliği, yoğunlukları ve aralarındaki etkileşim ne şekil alırsa alsın her savaşta mevcut bulunan unsurlardır. Kör şiddet daha çok toplumu, ihtimal hesapları ve tesadüfler orduyu ve siyasi araç kimliği olarak ifade edebileceğimiz siyaset ise hükümeti ilgilendiren hususlar olarak öne çıkarlar ve bu üçleme savaşın kaderini belirler.

Strateji, muharebenin, yani savaşın amacına ulaşmak için kullanacak yöntem-yoldur. Diğer bir deyişle, savaşın amacını gerçekleştirmek için çarışmaların kullanımına ilişkin teoridir. Strateji, savaş harekâtı için amaca uygun hedef saptar. Bu da hedefe götüreceği bir dizi hareketi, amaca bağlama zaruriyetini doğurur. Yani strateji, münferit seferlerin planlarını yapar ve bunların savaşın amacıyla ilişkili olmasına imkân sağlar. Tekil muharebelerde beklenen her zaman beklendiği gibi gerçekleşmeyebilir. O halde strateji beklenmeyen durumlarda hedefin şaşmasına engel olmak için sürekli sahadadır, hiçbir zaman önemini ve etkisini kaybetmez. Strateji savaş sırasında olması istenenleri planlarken, savaş öncesi düzenlemeleri yapmak strateji teorisiyle açıklanır (Clausewitz, 2007: 165). O halde strateji savaş meydanına yakın başkomutan karargâhında belirlenen bir şeydir. Stratejiyle birlikte, amaca ulaşmak için elindeki araçta farkında olarak başarıya ulaşmak yine ancak askeri dehalik göstergesi olabilir. Nitekim stratejide her şey basittir. Ancak devletin içinde bulunduğu hal ve koşulların durumuna bakarak savaşın nasıl olacağı saptandıktan sonra işlerin aksamaması da güçlü bir karaktere sahip, kusursuz ve berrak bir aklın komutasıyla mümkün olur. Dolayısıyla strateji, moral, fiziki, coğrafi ve istatistikî unsurlara bağlıdır. Manevi niteliklerin hepsi moral unsurlardır. Silahlı kuvvetlerin büyüklüğü, düzenlenişi, sınıflar arasındaki ilişki fiziki nitelikleri gösterirken, dağ, deniz, orman, yol, arazinin yapısı gibi özelliklerse coğrafi unsurlardır. Bir savaşta ne kadar işe ve teçhizat gerektirdiği ise istatistikî verilere girer. Tüm bunların tek tek bir anlam ifade etmemesi durumu var olsa da her savaşta da aynı stratejik unsurlara bakarak hareket etmek yanlıştır (Clausewitz, 2007: 173-174).

Clausewitz'e göre moral değerler, savaşta bütün kuvvetleri harekete geçiren, savaşın niteliğini ve mizacını belirleyen ruhudur. Manevi değerler öyle bir ruhtur ki, bütün fiziki kuvvetlerle bütünleşir ve onların hareket kazanmasına vesile olur. Hangisinin daha değerli olduğunu bilemediğimiz bu değerler, komutanın yetenekleri, ordunun savaşçılığı ve ulusal duygulardır (Clausewitz, 2007: 176-177-178). Ordunun savaşçılığı, asla yalın bir cesaret değildir. Cesaret hoyratça kuvvet kullanmaktansa, itaat, düzen ve yöntem içinde savaşın stratejisine uygun kalmaktır. Her şeye rağmen cesaret, korkağın karşısında başarı olasılığını yükselten bir şey olduğundan yaratıcıdır. Nitekim her ne kadar yüksek rütbelerde cesareten çok aklın galebe çaldığını görsek de, rütbelerinde yükselenlerin cesaretleriyle başarı kazanarak büyüdüklerini görürüz. Cesaret öyle değerlidir ki, refahı ve ticari etkinlikleri durmadan artan bir ulusun mizacındaki yumuşama ve rahatlık ancak cesurca yapılan bir savaş ile onun sevk ve idaresinden geçer (Clausewitz, 2007: 187-189).

Stratejinin yöntemleri de Clausewitz'in önem verdiği konulardandır. Her şeyden önce görece bir üstünlük sağlamak için sayıca üstün olma mecburiyeti söz konusudur. Zaten zafer kazanmak, yani düşmanı yenebilmek için her bakımdan ama özellikle de fiziksel özellikler bakımından üstün olmak gerekir. Bu üstünlükle birlikte de mutlak zafer geleceğini beklemek yanlıştır (Clausewitz, 2007: 195). Sayıca üstünlükle sağlanan görece güç, ancak ve ancak baskınla birlikte kesin bir üstünlüğe dönüşebilir. Gizlilik ve çabukluk baskını var eden ilkelerdir. Üstünlüğü sağlamanın aracı olan baskının aynı zamanda manevi bir niteliği de vardır. Baskın başarılı olduğu takdirde düşmanın cesaretini kırar, bir güvensizlik düşüncesi içerisinde bir kargaşa ortamı yaratır ve doğal olarak zayıflık doğurur. Her şeye rağmen başarı olasılığı düşüktür. Nitekim tarihte göze çarpan baskınlarda büyük başarılar ender rastlanır (Clausewitz, 2007: 198-199). Stratejinin yöntemlerinden biri de hiledir. Hile, bir aldatmadır. Verilen sözün yerine getirilmemesinden çok, sergilenen davranış ya da irade beyanının karşı tarafı yanıltmasıdır. Hile, eylemlerle yapılan ve karşı tarafın bakışını değiştirme amacı güden ve baskının da temelini oluşturan bir araçtır. Ancak stratejinin uygulanabilirliğini mümkün kılmaya en müsait araç olan hilenin hareketsiz ve tekdüze savaş meydanlarında uygulanması zordur (Clausewitz, 2007: 204-205). Stratejinin bu yöntemleri beklenmeyen durumların ortaya çıkması ihtimalini, diğer deyişle stratejinin hedefini zorlaştırıcı şartların etkisini asgarileştirir. O yüzden de birdenbire ortaya çıkan ve kestirilemeyen durumların stratejiye halel getirmemesi için stratejinin bazı ihtiyatlara sahip olması şarttır. Stratejik ihtiyatlar muharebeyi uzatmak ve yenilemek adına faydalı olurlar. Ancak yine ne olursa olsun stratejinin temeli, ihtiyatlara ve onların sağlayacağı desteklere göre belirlenemez. İhtiyatlar sadece sınırlı ve ana hedefi diri tutan bir yapı arz ederler (Clausewitz, 2007: 216-217-218).

Clausewitz'e göre savaş başladıktan sonra sonuç ortaya çıkmadıkça durmaz. Ancak tarafların birbirleriyle sürekli bir biçimde değil de belirli aralıklarla hareket içinde buldukları duraklama dönemleri olabilir. Savaş durmaz, çünkü politik amaçların farklılığı buna müsaade etmez. Gerçekten de savaşta atıllığı ve hareketsizliği amaç edinmiş bir birlik için yapılan masraflar ve harcanan çaba ne içindir? O halde savaş eylemi kurulmuş bir saat gibi sürekli devinim ve gelişim halindedir (Clausewitz, 2007: 225-228).

Clausewitz için asıl savaş faaliyeti muharebedir. Düşmanın yenilebilmesi için var olan ve gerçekleştirilen muhaberede tüm faaliyetler onun taşıyıcısı ve destekçisidir. Muharebe savaşın kendisi olduğu için ve savaşın amacı da

düşman silahlı kuvvetlerinin imhası ise muharebenin amacı da düşmanın kuvvetinin elinden alınmasıdır (Clausewitz, 2007: 237-238). Tarafların muharebe sırasında verdikleri kayıplar sadece silahlı kuvvetlerin verdiği fiziki zayıat değildir. Silahlı kuvvetlerin ve muharebe güçlerinin morali de sarsılır. Sadece insan, hayvan ve top kaybedilmez. Düzen, güven ve muharebenin planı da kaybolur. Nitekim muharebenin sonucunu da bu moral güçler belirler. Galip mağluptan belki sayıca daha fazla zayıat vermiş olsa da mağlubiyet esas olarak moral kavramlarda yaşanan kayıptır. Fiziki kaybı muharebe sırasında tespit edemeyiz belki ama moral kaybın tespiti belirgindir (Clausewitz, 2007: 243-244). O halde düşman silahlı kuvvetlerinin imhası esas prensiptir, silahlı kuvvetlerin imhası ancak muharebeyle olur, sadece büyük ve genel muharebeler büyük sonuç verirler ve tüm muharebeler büyük bir muharebede toplanmalıdır, komutan muharebe meydanında kendi eserini meydana getirir (Clausewitz, 2007: 277).

Bir ordunun bulunduğu yerden beslenme ve geri çekilme için belirlediği alana giden yollar, birliklerin can damarını oluşturur. Bu noktada irtibat ve ulaşım yolları, üs ile ordu arasındaki bağlantıyı sağlayıp, her türlü ulaştırma, cephane nakliyatı, ileri geri giden müfrezeler, postalar, hastaneler ve depolar, cephane stokları ve idari makamlar gibi önemi büyük yerlere irtibatı mümkün kılar (Clausewitz, 2007: 391). Buradan hareketle çevre ve zemin faktörünün önemi de ortaya çıkar. Çevre ve zemin, geçişe engel olmak, görüşe engel olmak ve düşman ateşine örtü olmak biçiminde değerini gösterir. Düz bir arazide savaşın sevk ve idaresi kolaydır. Ormanlık arazi görüş engelini, dağlık arazi de geçiş engelini beraberinde getirir. Ormanlık ve dağlık arazide harekât güçleşir. Çevre ve zemin yine sınıfların tasnifi ve muharebenin şeklini de belirler. Dağlık bir arazide örneğin süvari ve topçu önemli olmaya-bilirken, piyade daha da değer kazanabilir (Clausewitz, 2007: 395-396-398).

Savaş planı, bütün savaş faaliyetlerini kapsar. Savaş planıyla birlikte savaş, bütün özel durum ve istekleri tek bir amaç etrafında birleştirilen ve nihai bir amaç güden bütünlükçü bir yapıya dönüşür. Hiçbir savaş ne istendiği, yani amacın ne olduğu açıklanmadan başlamaz. O halde savaş planıyla birlikte gerçekleştirilmeye çalışılan amaç, savaşın her bir noktasında etkili ve düzenleyicidir (Clausewitz, 2007: 686).

Savaşın amacı düşmanı mağlup etmektir. Düşmanı mağlup etmek her durum ve şartta farklı bir yapıda olabilir. Burada düşmanın politik hedefi temelinde gücü ve iradesi belirleyici güçtür. Düşmanın yenilmesi, tamamen düşman ülkesinin zaptıyla mümkündür demek doğru olmaz. Gücü

nispetinde değerli bulunan bir düşman ordusunun dağıtılması da düşmanın mağlup edilmesi sayılabilir. Sahip olduğu değerler ve bakışı açısından arz ettiği önemle bir ülkenin başkentinin ele geçirilmesi ve yine düşmanın varlığının teminatı konumunda bulunan bir müttefike indirilecek bir darbeyle bir beka probleminin oluşturulması da bir düşmanı mağlup etmenin ölçütü olarak görülebilir (Clausewitz, 2007: 708). Savaşta mutlak bir sonucun olmadığı durumlarda ya düşman ülkesinin küçük veya orta büyüklükteki bir bölümünü işgal etmek ya da daha iyi koşullar sağlanana kadar eldeki toprakların korunması da savaşın sınırlı hedefleri arasında sayılabilir (Clausewitz, 2007: 718-719).

Düşmana uygulayacağımız zorlayıcı önlemler her iki tarafın siyasi isteklerinin boyutlarına göre olacaktır. Sonuca ulaşmak adına iki tarafın da bilinen siyasi isteklerinin belirgin olmaması, uygulanacak araçların farklılaşmasını sağlar. Devletlerin buldukları hal ve şartlar da uygulanacak araçların farklılık göstermesine sebep olabilir. Yine buna paralel olarak devletlerin irade gücü, karakter ve yetenekleri de sonuca ulaşmada kullanılacak araçlarda belirleyicidir. Tüm bu farklılıkların aynı savaşta hep birden nazara alınmak durumunda olması mümkündür. Bu karmaşık ve zor süreç, savaşta kullanmamız gereken gücü belirlememize ve ne kadar teçhizat ile askere sahip olmamız gerektiğine ilişkin fikir sahibi olmamıza yardımcı olur (Clausewitz, 2007: 693-694).

Bir devletin sorunu ya da durumunu diğer bir müttefik devletin kendi problemi ve iyiliği gibi görme ihtimali yoktur. Yapılabilecek en iyi şey, yardım için orta büyüklükte bir ordu gönderilmesidir. Ve işlerin kötü gitmesi durumunda, hemen gücün geri çekilerek olabildiğince az zararla durumun kotarılması planlanır. Söz konusu ittifakın karşı tarafında duran ise, karşı cepheyi esas düşman-yardakçısı diye ayırmadan bir bütün olarak görmek zorundadır. Müttefik ya da ittifak dışı olan, ama savaşla ilgili olan ne varsa, hepsi kendi siyasi amaçlarını tahakküm ettirebilmek için savaş meydanındadırlar. Bu noktada savaşta tüm eylem, hareket, şiddet ne varsa bu siyasi amacın doğurduklarıdır. Siyasi amacın bu niteliği, her iki tarafın da kullandığı güç ve şiddet ilkesinin karşılıklı ve sınırsız olmasına sebep olur. Çünkü her iki taraf da kendi siyasi hedefinden vazgeçmez. Bu da doğal olarak bir şiddet sarmalının ortaya çıkmasıyla sonuçlanır. Ezcümle, siyasi hedefler sınırsız bir şiddet doğururlar ve bu da meşrudur (Clausewitz, 2007: 718-719).

Clausewitz için savaş üzerine ne varsa siyasidir. Savaş siyasi ilişkilerin bir devamıdır. Siyaset savaşın ortaya çıkmasına sebep olduktan sonra ortalıktan

kaybolmaz. Bir kere savaş siyasi nedenlerle başladı mı ne olursa olsun savaş sırasında uygulanan her şey siyasete aittir. Milletler arasında yaşanan siyasi münasebetler asla diplomatik notalar vasıtasıyla sona erdirilemez. Bittabi savaş, diplomatik düşüncelerin yazılı ve sözlü ifadesinin farklı bir türünden başka bir şey değildir. Siyaset savaşını kullanmakla beraber onun olumsuz sonuçlarıyla hiç ilgilenmez. Savaşın detayları, savaş sırasında kimin hangi görevi üstleneceği gibi konular siyaseti ilgilendirmemekle birlikte, bir seferin, muharebenin düzenlenmesinde siyasetin etkisi ve isteği mutlaklıdır. Savaş planı hazırlanması safhasında da askeri görüşün siyasi görüşe üstün gelmesi ve siyasete akıl hocalığı yaparak yol göstermesi ihtimali söz konusu değildir. Siyasetçiler her ne kadar savaş meydanlarında bulunmamış ve savaş konusunda deneysel bilgi sahibi değillerse de, her türlü felsefi ve deneysel bilgilere haizdirler. Ayrıca savaşını çıkaran siyaset ve siyasetçilerdir. O halde savaş planı hazırlanırken de savaş sırasında karşılaşılan tüm durumlarda da sözü geçerli ve makbul tek mercii siyasettir (Clausewitz, 2007: 720-723).

4. Savaşı Siyaset ile Okumak: Clausewitz Paradigması Hala Geçerli mi?

Zamanımızın savaşlarının Clausewitz'in teorisini oluşturduğu dönemdeki savaşlardan farklıdır. “Yeni savaşların” niteliklerinin ne olduğu başlı başına bir çalışmanın konusunu ifade etmektedir. Bununla birlikte “yeni savaşların” genel niteliklerinin ne olduğu üzerinde eğildiğimizde her şeyden önce küreselleşmenin devleti göreceleştirdiği mutlak biçimde karşımızda durmaktadır. Teknolojik ilerlemeler, ateş gücünü ve isabet derecesini arttıran yeni silah sistemleri ile iletişim, istihbarat ve ulaşım kabiliyetlerinin gelişimi yeni savaşları anlama bakımından önemli bir hale gelmiştir. Ulusal çıkar ya da hikmet-i hükümet (Raison d’etat) belirli bir dönemin tarihsel değerlerin yansıtan kavramlar olarak, yeni savaşların amaç-araç ilişkisinin anlaşılmasında yeterli görülmemektedir. Etnik ve dinsel sebeplerle ortaya çıkan çatışmaların günümüzün savaşlarında öne çıktığı göz önüne alındığında rasyonel ve faydacı yaklaşımlarla savaşını anlamının güçleştiğini düşünenler söz konusudur (Crevel, 1986: 39).

Artık çatışan taraflar sadece devletler değildir. Yeni savaşlarda devlet olmayan aktörler ortaya çıkmış ve düşük yoğunlukta yaşanan savaşlar konvansiyonel savaşların yerini almaya başlamıştır. Mary Kaldor’un “yeni savaşlar” olarak nitelediği savaşlar devletin ve devlet olmayan aktörlerin şebekeleri arasında cereyan eden savaşlar olarak tanımlaması, “yeni savaşların” sosyolojik

ve siyasal koşullardaki değişikliklerde aranması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Kaldor, 2005: 491). Günümüzün savaşlarında küreselleşmiş ekonomik sistemin transnasyonal aktörleri finanse etmedeki ayırıcı vasfının öne çıkmasıyla birlikte, dinsel ve etnik sebeplerin etkisi, savaşların ortaya çıkışındaki siyasi nedenlerin biricikliğini ortadan kaldırmıştır. Şebeke savaşlarında kesin galibiyet ve kesin mağlubiyetler söz konusu değildir (Kaldor, 2010: 272).

Clausewitz'in yaklaşımının günümüzde geçerliliğini kaybettiğini düşünen IV. Kuşak Savaş kavramının mimarlarından olan Creveld'e göre, 1945 sonrasındaki yeni savaş türünde, devlet modeli önemini kaybetmiş ve yerine düzensiz, örgütsüz, toplumları hedef alan psikolojik savaş yöntemlerini ve asimetrik saldırıları öne çıkartan devlet dışı birimler geçmiştir (Creveld, 1986: 58). Yine Creveld, savaşın siyasetin bir devamı olarak gören Clausewitz'in yaklaşımının 21. yüzyıl koşullarına uygun olmadığını ve artık savaşların insani müdahale veya köktendincilik gibi dini ideolojilerin devamı olarak görülmesi gerektiğini iddia ederek; araçların amaçların devamı olarak görülmesinin yanlış olduğunu, araçlarla amaçların aynı/özdeş olduğu bir savaş durumundan bahsedileceğini söyler (Creveld, 1997: 18).

Savaş Üzerine'de Clausewitz siyaset kavramını iki boyutta ele alır. Nesnel boyut, mevcut tarihi, siyasi, toplumsal koşulların tümünü ifade ederek aslında bağlama dair bir vurgudur. İkincisi ise öznel boyuttur ki, burada çatışan tarafların siyaseti, öznel siyaseti hülusa en dar anlamıyla siyasi amacı söz konusudur (Clausewitz, 2007: 605-606). Siyasi amaç ya da program siyasetin aksine tek taraflı olduğu için rasyonel olarak düşünülebilir. Siyaset ise, çift ya da çok taraflıdır ve her zaman karşılıklı etkileşimlere haizdir. Bu çok taraflılık siyasi amaç ya da programın kendi hedefine varmasını engeller. İşte tam da burada siyasetin kapsayıcılığına varırız ki; bu niteliği ile savaşın hiçbir zaman kendi öz yasalarına tabi olan bir şey olamayacağı ve özü siyaset olan bir bütünün parçası olmaktan kurtulamayacağı sonucuna ulaşırız (Echevarria, 2007: 94). Buradan hareketle Clausewitz için başlangıç noktası siyaset ile savaş arasındaki ilişkiyi rasyonel bir amaç-araç modelinin dışında algılamaktır. Bu durum siyasetin sadece devletlerin siyasi amaç taşımadığı ve siyaset ile savaş arasında amaç-araç ilişkisi vasıtasıyla devletin milli menfaatini korumasını temsil etmediği sonucunu doğurur. Savaş siyasetin başka araçlarla devamı olsa da bu genel geçer bir savaş teorisi oluşturma bağlamında, tek tek siyasetlerin ve bunun uzantısında devletlerin milli menfaatlerini sağlama güdüsünden farklı bir biçimde ele alınması gereken bir duruma işaret etmektedir. Bu bağlamda siyaset, devletlerin rasyonel varlıklar olarak

algılanarak belirli bir konuda siyasi program/tercih anlamına gelen dar bir kapsamda ele alınan yapısından çok, siyasi araç kimliği olarak altyapı ve onun eğilimleri içinde hareket eden görece özerk üstyapının bileşimi sonucu ortaya çıkan uzun vadeli “genel kapsamlı” bir ontoloji ile karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktadan hareketle, Clausewitz’in gerek ikili tanımını ihtiva eden “mutlak savaş” / “gerçek savaş” ayırımında gerekse de savaşın üçlü tanımında yer verdiği öğelerin günümüzde geçerliliğini sürdürdüğünü ya da savaşlara uyarlanabileceğini söyleyebiliriz. Güncel çatışmaların kin, düşmanlık ve bunların sonucunda ortaya çıkan ve doğal bir durum olarak görülen şiddetten farklı bir boyutta ilerlemediği görülmektedir. Devletlerin ya da çatışan aktörlerin ihtimal hesapları ve karşılaşılan tesadüflerle çatışmaların seyri konusunda farklı anlayış ya da uygulamalara geçmesi de yine cari olarak karşılaşılan bir diğer durumdur. Ancak belki de tüm bunlardan daha fazla biçimde, savaşan tarafların günümüzde siyasi araç kimliğine sahip olduklarını ve temel mobilizasyonu sağlayan saikin de bu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Son kertede, Clausewitz için kör şiddet, ihtimal hesapları ve tesadüfler ile siyasi araç kimliği yoğunlukları ve aralarındaki etkileşim ne şekil alırsa alsın her savaşta mevcut bulunan unsurlardır. Tam da burası ve belki de bir üst norm olarak siyasetin ilişkiler ağını yansıtan boyutu, günümüz savaşlarının karmaşıklığını kavramsal olarak düzenleme noktasında bir imkân olarak görülmektedir.

Nitekim “yeni savaşlarda” çatışan aktörlerin amaç-araç ilişkisinin tamamen dışında olduğunu söylemek doğru olmaz. Devletlerin ve ortaya çıkan devlet olmayan aktörlerin siyasi amaçlarının varlığını da ancak yine Clausewitz’in bu anlayışıyla ilişkilendirebiliriz. Devlet olmamalarına rağmen El-Kaide ve DAES gibi terör örgütlerinin de siyasi amacının olmadığından bahsedebilir miyiz? Bu yapıların siyasi amaçlarını Clausewitz’in öznel boyutuna dair bir yorumlamayla okuduğumuzda, her birinin tıpkı devletler gibi amaçlara ya da yöntemlere sahip olduklarını görsek de; nesnel boyutta çatışan diğer tarafın ya da devletlerin kendi siyasi amaçlarının da devreye girmesiyle siyasetlerin çatışması durumu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla aslında çatışan aktörlerin öznel siyasalarındansa; çok boyutluluğun devreye girdiği siyasetin yine kendini gösterdiği yeni savaşların Clausewitzci anlayışla değerlendirilebileceği ortaya çıkmaktadır. Tarafların politik hedefleri ve bunların gücü Clausewitz’in isabetle işaret ettiği gibi bir şiddet sarmalına yol açar ve politik hedeflerin gücü hem savaş planını, hem savaş stratejisini ve hem de savaşın süresini belirleyen temel saik olarak geçerliliğini sürdürmektedir. Savaş, siyasetin doğrudan sonucu olarak ortaya çıkar ve başladıktan sonra da hala savaş siyasetin kendisi olur.

11 Eylül saldırıları, devlet dışı yapılanmaların terör saldırıları yoluyla gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri, yeni savaşları açıklamak bağlamında önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Ancak gerek eylemi gerçekleştirenin gerekse de şiddete maruz kalanın siyasi amaçtan azade biçimde savaşı devam ettirdiklerini söylemek doğru olmayacaktır. El-Kaide'nin eylemi gerçekleştirirken Müslüman topraklarını Müslüman olmayan güçlerin elinden kurtarma, ulus-devletleri ortadan kaldırarak tüm Müslüman devletleri birleştirme ve bu bağlamda hilafeti kurma hedefinin siyasi yapısı dikkati çekmektedir. Bunun yanında ABD'nin terörizme karşı savaş politikası, salt bir terörizmle mücadele stratejisinden çok, geniş spektrumlu bir anlayışa işaret etmiştir. Yalnızca terörizme karşı değil, aynı zamanda sisteme karşı olan ve tehdit yaratma olasılığı olan tüm unsurlara karşı önleyici saldırılar gerçekleştirileceği ve ABD'nin erişimine kapalı hiçbir bölgenin kalmayacağı düşüncesi ekseninde, ABD'nin doğrudan bir saldırıya maruz kalmadığı bölgelere de müdahalede bulunması siyasi amaç ve özünde siyasetten ayrı düşünülemez. Bu bağlamda, ABD'nin 11 Eylül'den sonra giriştiği operasyonların yalnızca teröre karşı ya da Kaldor'un deyişiyle şebekelere karşı girişilmiş bir operasyon olmadığı ve savaşın bizatihi siyasetin devamı olarak yansıdığı Irak işgali ve diğer ülkelerdeki müdahaleleri ile bir kez daha doğrulanmıştır. Diğer bir deyişle, hegemonya siyaseti savaşlar yoluyla sürdürülen bir yöne işaret etmiştir.

Bunun yanında Clausewitz'e göre savaş planı bütün savaş faaliyetlerini kapsar. Savaş planıyla birlikte savaş, bütün özel durum ve istekleri tek bir amaç etrafında birleştirilen ve nihai bir amaç güden bütünlüklü bir yapıya dönüşür. Hiçbir savaş ne istendiği, yani amacın ne olduğu açıklanmadan başlamaz. O halde savaş planıyla birlikte gerçekleştirilmeye çalışılan amaç, savaşın her bir noktasında etkili ve düzenleyicidir diyen Clausewitzci paradigmanın, ABD'nin 11 Eylül sonrasında küresel çapta uygulama çabasında içinde olduğu anlayışla birlikte hala geçerli olduğu görülmektedir. Zira, ABD'nin İkiz Kulelere yönelik saldırıdan sonra, Afganistan ve Irak müdahalelerinin yanında, Somali, Tacikistan, Özbekistan ve Filipinler gibi ülkelerde terörizmle mücadele kapsamında tek taraflı müdahalelerde bulunması, özünde Amerikan hegemonyasını diğer deyişle Amerikan kimliğini küresel bazda güçlendirme çabasına işaret etmektedir.

Günümüz savaşlarının sadece devlet merkezli olmayan yapısı da yine Clausewitz'in anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilir. Devlet olmayan toplumsal örgütlenmeler ya da Kaldor'un "şebekeler" olarak nitelediği devlet dışı aktörlerin de kendine özgü bir örgütlenme yapısı, lider kadrosu ve silahlı

birimleri vardır. *Savaş Üzerine*'de halk savaşlarını inceleyen bir bölümün varlığının yanında (Clausewitz, 2007: 479-483), Clausewitz'in 1811-1812 yılları arasında Berlin'deki Harp Okulunda devlet olmayan aktörlerin karıştığı savaşlar ile Vendee, Tirol ve İspanya'daki halk ayaklanmaları üzerine dersler verdiğini görürüz. Clausewitz'in eserini bir bütün olarak incelediğimizde bir savaşın stratejik ölçütlere göre savaş olması için aktörlerin devlet şeklinde örgütlenip örgütlenmemelerinin önemli olmadığını görürüz.

Teknolojik ilerlemeler, ateş gücünü ve isabet derecesini arttıran silah sistemleri günümüz savaşlarını değerlendirmede Clausewitz'in anlayışını geçersiz mi kılmıştır? Clausewitz, savaşın maddi ve ölçülebilir taraflarını küçümsememiş ve aksine lojistik, ikmal ve intikal hatları, sayı ve malzeme üstünlüğü, savaş alanının coğrafi ve topoğrafik özelliklerine ciddi şekilde yer vermişse de; Aydınlanmanın maddeci ve akılcı askeri doktrinlerini eleştirerek savaşın manevi unsurlarına vurgu yapmıştır. Ona göre savaşın nesnel unsurlarına anlam kazandıran insandır. Moral değerler, savaşta bütün kuvvetleri harekete geçiren, savaşın niteliğini ve mizacını belirleyen ruhudur. Manevi değerler öyle bir ruhtur ki, bütün fiziki kuvvetlerle bütünleşir ve onların hareket kazanmasına vesile olur. Hangisinin daha değerli olduğunu bilemediğimiz bu değerler, komutanın yetenekleri, ordunun savaşçılığı ve ulusal duygulardır.

Türkiye'nin bir "şebeke" olarak PKK ile mücadelesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Modern konvansiyonel askeri güçle ve düşman merkezli strateji ile yıllarca sorunu çözemeyen devlet, sonunda insan, halk ve siyaset merkezli bir yaklaşıma yönelmeye başlamıştır. Bunun yanında Irak'ta ABD müdahalesi askeri güç merkezli yaklaşımla çatışmaları durduramamış ve siyasi, diplomatik ve ekonomik tedbirlerle halk nezdinde faaliyetlere girişme yolunu seçmiştir.

Savaş birdenbire ortaya çıkan ve etkileri hızlı biçimde kendini gösterecek biçimde aniden yayılan bir niteliğe sahip değildir Clausewitz için. Günümüzde gerek terör kavramsallaştırılmasıyla gerekse de devletlerin karşılıklı olarak giriştikleri çatışmaların ortaya çıkış nedenlerinin ekonomik sosyal ve siyasal koşullarının detaylı bir biçimde incelediği göz önüne alındığında, savaşın biranda ortaya çıkmayan ve bir sürecin ya da sürtünmelerin sonucu oluştuğunu söylemek mümkündür.

Clausewitz'e göre: bir ordunun bulunduğu yerden beslenme ve geri çekilme için belirlediği alana giden yollar, birliklerin can damarını oluşturur. Bu noktada irtibat ve ulaşım yolları, üs ile ordu arasındaki bağlantıyı sağlayıp, her türlü ulaştırma, cephane nakliyatı, ileri geri giden müfrezeler,

postalar, hastaneler ve depolar, cephane stokları ve idari makamlar gibi önemi büyük yerlere irtibatı mümkün kılar. Bu düşünceler özünde savaşan tarafların sonuç elde etme amacındaki güvenlik vurgusuna yöneliktir. Diğer bir ifadeyle, savaşın tarafları söz konusu stratejik önem arz eden noktaları kendi algılamalarına göre savaşın kazanılması açısından bir güvenlik ayağı olarak görmektedir.

Türkiye'nin Suriye sınırında yaşamış olduğu güvensizlik algısı yaratan noktalara dair giriştiği operasyonları da bu çerçevede algılamak mümkündür. Türkiye Zeytin Dalı ve Afrin operasyonlarıyla güvenlik tehdidi oluşturan ve daha sonrasında girişmeyi planladığı operasyonlar için stratejik bir üstünlük elde etme amacı içinde olmuştur.

5. Sonuç

Bu çalışmada, savaş kavramı ve Clausewitz'in savaş üzerine düşüncelerinin ne olduğu ve bu düşüncelerin yeni savaşlar olarak adlandırılan çağdaş savaşları anlama ve açıklamada geçerliliğinin olup olmadığı sorgulanmıştır. Clausewitz'in *Savaş Üzerine* başlıklı çalışmasının tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu müstesna konumu ve önemi ekseninde Clausewitz paradigmasının neye karşılık geldiği incelenmiştir. Sade bir anlatımla, Clausewitz savaşları anlamak için kapsayıcı ve değişkenler bakımından ucu açık olmayan bir kuram geliştirmiştir. Ona göre savaşlar kendilerini yaratan ortamlara göre değişir, ancak değiştikçe aynı şeydir. Savaş siyasetin devamıdır düşüncesi, gerçekte savaş kavramının felsefi ve üstyapısal yansımasıdır. Savaşın siyasetle özdeş kılınması tarihsel olarak da güncel olarak da yanlışlanabilir bir yöne sahip değildir. Bunun yanında Clausewitz'in yalnızca savaş anlamak ve teorisini oluşturmak için siyaset mefhumunu salt metot olarak kullanma durumundan çok, savaşın teknik ve istatistikî yönlerine de vurgu yapması onun paradigmasının özünü oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Clausewitz'in savaş üzerine oluşturduğu teorik yaklaşımlarının büyük oranda günümüzde geçerliliğini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Özellikle savaşın tanımını yaptığı üçleme yaklaşımının tüm unsurlarının yoğunlukları ve aralarındaki etkileşimlerinin değiştiğini söylesek de, yeni savaşlarda da geçerli olduğu görülmektedir. Savaşların günümüzde, teknolojik gelişmeler, silah sektöründeki gelişmeler ve çatışan aktörlerin niteliklerinde değişimlerle belirli bir farklılaşmayı ifade ettiği görülmekteyse de; savaşın mantığının ve felsefi özünün değişmediği ve yeni savaşların Clausewitz'in paradigmasıyla anlaşılabilirliği ileri sürülmektedir.

Kaynakça

- ARIBOĞAN, D. (1998). *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- BAĞCE, H. (2003). "Küresel Savaşların Eşliğinde Kant ve Hegel'i Yeniden Okumak", *Doğu-Batı Dergisi Savaş ve Barış*. (24): 105-121.
- BULL, H. (1977). *The Anarchical Society*, New York: Colombia University Press.
- CLAUSEWITZ, C. (2007). *Savaş Üzerine*, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- CREVELD, M. (1986). "The Eternal Clausewitz", I Michael Handel (Der). *Clausewitz and Modern Strategy*, London: Frank Cass: 35-50.
- ECHEVARRIA II, Antulio (2007). "On the Clausewitz of the Cold War: Reconsidering the Primacy of Policy in on War", *Armed Forces and Soceity*, 34 (1): 90-108.
- EREKER, F. (2004). "İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, 1 (3): 1-36.
- GROTIUS, H. (1901). <https://oll.libertyfund.org/titles/grotius-the-rights-of-war-and-peace-1901-ed>, Erişim Tarihi: 02.02.2019).
- HANDEL, M.(1986). "Introduction". I Michael Handel (Der), *Clausewitz and Modern Strategy*, London: Frank Cass: 1-34.
- HOING, J. (1997). "Strategy in a Post-Clausewitzian Setting", Gert de Nooy (Der). *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy*, Hague: Kluwer Law International: 109-121.
- KALDOR, M. (2005). "Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror". *International Politics*. (42).
- KALDOR, M. (2010). "Inconclusive Wars: Is Clausewitz Stil Relevant in These Global Times?", *Global Policy*. 1 (3). 271-281.
- KANT, I.(1960). *Edebi Barış Üzerine Felsefi Deneme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- KILIÇBAY, M. (1995). "Von Clausewitz'in Bilimsel Savaşı", *Cogito*. 85-87.
- ROTHER, A.(2007). *Clausewitz Puzzle: The Political Theory of War*, Oxford: Oxford University Press.
- WALLERSTEIN, I. (1993). "The Worl System After the Cold War", *Journal of Peace Resarch*. 30 (1): 1-6.
- YALÇINKAYA, H. (2008). *Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, Ankara: İmge Yayınevi.